

Els inicis de la brigada de salvament miner de C.B.S.A.

Competició entre brigades de salvament que va tenir lloc l'any 1954 al parc del Retiro de Madrid

Jaume Corominas Camp i Cèsar Gutiérrez García

Fem una petita introducció del “Reglamento de Policía Minera” de l’any 1897, destacant els articles més rellevants per situar-nos una mica en el naixement de les *Brigades de salvament miner*.

Introducció

El Reglament de “Policía Minera” de 1897 va ser promulgat el 15 de juliol de 1897 en desenvolupament de les bases contingudes en el “Decreto Ley” de 29 de desembre de 1868, que modificava a la Ley de 6 de juliol de 1859. El 29 de desembre de 1868 és dictat el “Decreto Ley” sobre mineria, que insta a l’administració a elaborar un “Reglamento de policía” que regularà els drets i deures dels miners. Per “Real Orden” de 12 de maig de 1881, el Ministerio de Fomento ordena a la “Junta superior facultativa de minería” que formuli el “Proyecto de Reglamento”. Van fer falta quinze anys fins a la seva aprovació i publicació pel “Ministerio de Fomento”, donant lloc al *Reglamento de Policía Minera* de 15 de juliol de 1897.

Entre les principals aportacions en matèria preventiva figuren:

L'article 2 del “Reglamento de Policía Minera” estableix que l’inspecció i vigilància del compliment de les normes contingudes en el mateix correspon al “Cuerpo nacional de ingenieros de minas”, els quals podran emetre simple recomanació o requeriments obligatoris en matèria de seguretat i higiene. En conseqüència, el “Reglamento de Policía Minera” configura una inspecció, específica per a la mineria, que té el deure, no solament d’actuar amb caràcter sancionador, sinó amb una vigilància preventiva i didàctica.

Els propietaris, directors i encarregats de les mines tenen l’obligació de permetre l’entrada i facilitar l’accés dels inspectors, segons l’article 10 del “Reglamento” és obligatori que els directors o capatassos acompanyin els inspectors en les seves visites amb la finalitat de contestar les preguntes que aquests facin en relació amb la seguretat i salubritat en les mines. A més a més, en el cas que hi hagi un accident amb el resultat de mort, ferides greus o que comprometi la seguretat de la mina, els explotadors de les mines han de donar compte immediatament a l’enginyer en cap del districte (articles 24 i 25). L’enginyer de mines anirà al lloc del sinistre, i tot seguit n’informarà al governador civil de la província, el qual la trametrà al Jutge de primera instància en el cas que hi hagi danys personals.

L'article 3 estableix un mínim d’una visita anual dels inspectors a cada explotació minera amb la finalitat de verificar que es compleixin les mesures prescrites reglamentàriament. A efecte que els inspectors redactin els seus requeriments, l’article 7

disposa l’obligatorietat que cada mina o grup de mines del mateix propietari tingui un *llibre de visites* habilitat, on l’inspector actuant escriurà les seves sol·licituds, diferenciant clarament les disposicions d’obligat compliment, d’aquelles que només representen mers consells. D’acord amb la instrucció de 10 de març de 1898, en el llibre de visites els inspectors de mi-

Gàbia de SIEBE GORMAN⁵

Miner amb la gàbia usual

nes han de fer constar tot el que està relacionat amb la seguretat i a la higiene de la mina, i donarà el seu parer en relació als aparells, màquines i eines, i fent constar a tall de resum, i amb tota precisió, les modificacions que resultin obligatòries, indicant el precepte en què es fonamenten i acabant pels consells que creguin que han de consignar en relació amb la seguretat i la higiene, atenent l'interès general i el propi de cada propietari.

L'article 27 del "Reglamento" obliga als explotadors de les mines a dotar les seves concessions de medicaments i mitjans per auxiliar ràpidament als eventuais ferits, i "a de tenir constantment personal preparat en l'ús dels aparells de salvament i a comprovar-ne periòdicament el bon estat." D'aquesta manera, es delimita amb el "Reglamento" de 1897 l'obligació de l'empresari de donar formació constant als seus empleats en matèria de primers auxilis, i haurà de posseir els aparells de salvament adequats que han de ser revisats periòdicament. Com a complement a aquestes disposicions, s'exigeix la presència d'un servei sanitari en cada mina o grup de mines, amb un metge que ha d'estar en un radi de 10 Km., una farmaciola i una llitera, així com "una habitació convenientment condicionada per atendre els ferits quan el seu estat no exigeixi el seu trasllat".

El 21 de juny de 1902, es va publicar una Reial Ordre que obligava les empreses mineres a disposar d'equips de respiració artificial i personal suficientment preparat.

En compliment de la "R.O. del Ministerio de Fomento" del 3 d'abril de 1906 es va organitzar un viatge de caràcter científic per diferents països d'Europa per

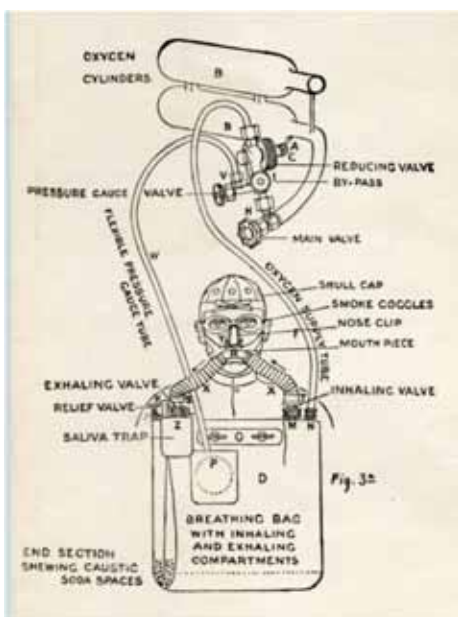
Antics aparells de salvament en l'interior de les mines

Salvament amb l'aparell Rouquayrol i salvament amb l'aparell Galibert.
Gravats procedents del llibre: *Les Mines et les Mineurs* de Louis Simonin 1867

tal de posar-se al dia sobre les últimes novetats en matèria de salvament miner. Aquest viatge el van portar a terme dos enginyers de mines que també eren vocals de la "Comisión del Grisú"; els esmentats enginyers eren D. Enrique Hauser i D. Rafael Ariza.

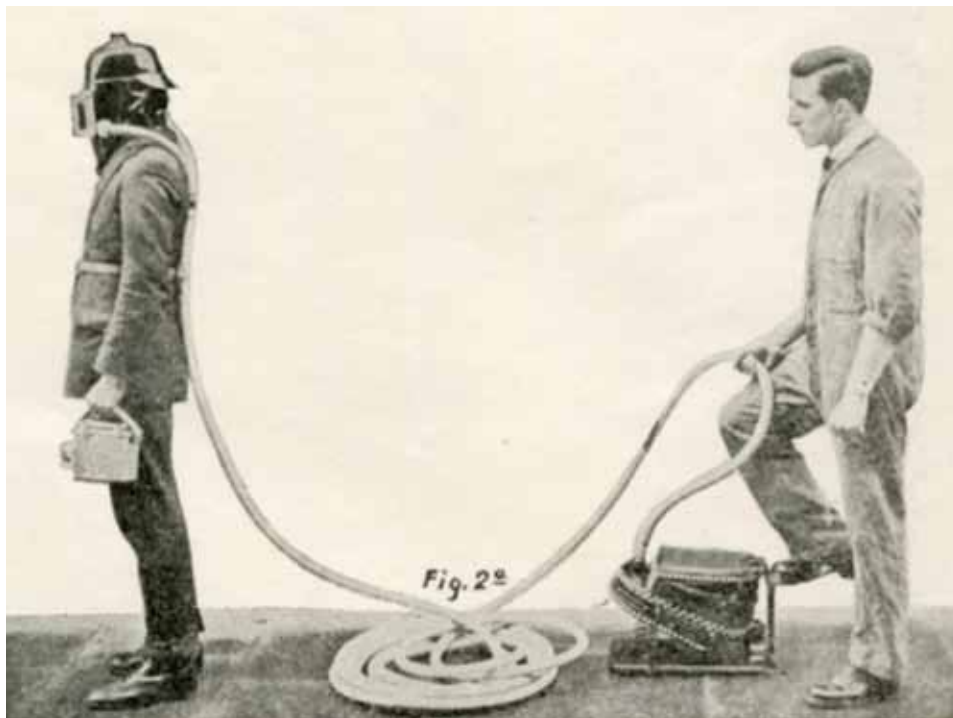
Van redactar una memòria del viatge: "LOS APARATOS RESPIRATORIOS Y LOS SERVICIOS DE SALVAMENTO EN LAS MINAS DE CARBON". És una memòria d'unes 70 pàgines en les quals els dos enginyers fan una exposició molt detallada dels sistemes de salvament miner i de les instal·lacions per preparar

el personal. Pel seu interès transcriurem el resum que fan els dos enginyers i les conclusions a què arriben: *De estas conclusiones se deduce, sin prejuicio de la experiencia que resulte del establecimiento de una estacion de salvamento y camara de ejercicios en la Escuela de Minas¹, á fin de dar la instruccion, hoy dia indispensable, á ingenieros y capataces, que sería necesario disponer en cada mina de un personal instruido en el manejo de estos aparatos², en un número no inferior al 3 por 100 del total de mineros, y de aparatos neumatóforos ó neumatógenos³, que llenando las condiciones antes indicadas no han de ser menos del 1 por 100 del relevo*

Aparells de las brigades de salvament dels anys (1933-34) Escuela de Capataces Facultativos de Minas de Mieres.

En la foto que s'acompanya es pot observar la brigada de salvament mostrant un complet equip de rescat.

Aparell respiratori amb tub flexible que condueix l'aire a una mascareta ó casc que porta l'operador. Es l'aparell que esmenten els enginyers Enrique Hauser i Rafael Ariza en la seva memòria. Escuela de Capataces Facultatius de Minas de Mieres (1933-34)

más poblado en el interior de la mina con un mínimo de 2.

El empleo de estos aparatos independientes no excusa el que en toda mina haya por lo menos dos aparatos de tubo y fuelle⁴, que son los de inmediata aplicación para evitar las consecuencias de un incendio.

En l'apèndix 6 de l'esmentada memòria, els autors recomanen al "Ministerio de Fomento", mitjançant un elaborat pressupost, el material de salvament miner i cambra d'exercicis per a la Escuela de Minas, necessaris per a una bona formació. El cost total del material i la cambra d'exercicis pujava a 21.035,50 pts. I afegien unes 5.000 pts. anuals pel manteniment dels aparells i de les instal·lacions.

Llegint aquesta memòria hom s'adona de la gran mancança de mitjans de salvament que es disposaven a les mines de carbó arreu de l'estat.

El 28 de gener de 1910, el rei Alfons XIII, aprova el Reglament provisional de "Policia Minera". Els articles 156 al 160 del reglament, ja defineixen els aparells respiratoris que han d'estar disponibles. *(Es molt probable que es basessin en la memòria esmentada, publicada l'any 1907)*

L'any 1911 aprox. diverses empreses del Valle del Nalón entre les que figuraven (Duro Felguera, Carbones de la Nueva, Minas de Coto del Musel, Minas de Langreo y Siero, Elorduy y Díaz Caneja), van acordar constituir una "Brigada de Salva-

mento Minero común". És la primera referència que tenim de la formació d'una brigada de salvament amb una estructura basada en el reglament de "Policia Minera" del 28 de gener de 1910.

Conca minera del Berguedà

No tenim dades d'allò que els primers anys de la promulgació de la llei de "Policia Minera" es vagin crear al Berguedà unes brigades de salvament d'aquestes caracterís-

tiques que hem esmentat. S'ha d'entendre, que a C.B.S.A. fent cas de l'obligatorietat de la llei de "Policia Minera" disposava del material i personal adequat exigint per aquesta. En l'escriptura de constitució de la societat C.B.S.A. del any 1911, parlant de Sant Corneli, ja es fa referència que *(en la casa llamada molino en cuya planta baja sirve de botiquin)* i més endavant de l'esmentada escriptura diu *(Y una casita de bajos y un piso para hospital ó casa de socorro con dos cuartos en la planta baja y dos en el piso primero y un retrete anexo.)* És evident que parla del "Hospitalillo", i que hi havia una infraestructura de primers auxilis en cas d'accidents miners. En la foto adjunta es veu l'Hospitalillo.

En una visita efectuada per la "Jefatura Minas" el dia 17 d'octubre de 1935 l'enginyer responsable Sr. Pedro Guasch acompanyat pels capatassos facultatius de C.B.S.A. Srs. Alfredo García i Manuel Iglesias, fan una bona valoració de l'estat de seguretat de les diferents instal·lacions mineres. En el seu informe escriu: *Tienen aparatos de salvamento, entrenandose en su uso algunos obreros, y se halla construido el edificio destinado a hospital de emergencia.* Això referma que, com a mínim, disposaven dels elements bàsics per complir la llei de "Policia minera"

L'empresa Carbones de Berga, a principi dels anys 40, sota la direcció del capatàs Sr. Manuel Iglesias Corte es van seleccionar a un grup de miners per ensinistrar-los en tasques de salvament miner; però no va ser fins al dia quatre de

Membres de la Creu Roja Española lluint els seus uniformes davant del Hospitalillo. (ARXIU CÈSAR GUTIÉRREZ)

La brigada de salvament de C.B.S.A. (Anys 50) (Arxiu Dr.Moradillo)

Esteve Xandri Serra, 2- Juan Simón, 3-José Pascual, 4-....?, 5-Emilio Alonso Moreno, 6-....?, 7- Josep Cerulla Badia, 8-Ramon Guix Puigoriol (Cap de la Brigada), 9-Juan Gorriz Villanueva, 10-Mª Dolores (Filla del Dr. Moradillo) 11-Salvador Pérez, 12- Juan Flores Sáez, 13- Saturno Salvador Pérez. Es probable que en aquesta foto i figures el Sr. Lluís Jou Camprubí, ja que era un dels components de la brigada de salvament que va participar en el rescat del accident de la mina Clara del any 1944 però no ho podem confirmar.

maig de 1953 quan es van reunir a Fígols les Mines D. Hernán Masip Roca, representant de C.B.S.A., D. José Comella Castell, representant de l'Empresa Collet, S.A., i D. Manuel Portis Valls representant de l'Empresa Serchs, S.A. actuant com a secretari D. José Marginet Fernández, constituïts en junta amb la finalitat d'acomplir l'ordenat pels articles 23, 176 i següents del Reglament de Policia Minera. Es van prendre entre altres els següents acords: Constituir una brigada de Salvament; la Brigada estarà dirigida per un Director tècnic; Convidar a totes les Empreses mineres de la zona a què s'adherissin a aquesta Organització; Redactar els estatuts de règim interior per la seva aprovació per la "Jefatura del Distrito Minero de Barcelona". En el capítol V del Reglament Interior per la Brigada de Salvament que van redactar, es va fer una relació de tots els aparells necessaris per complir amb els articles 181 i 183

del vigent Reglament de Policia Minera. El centre de comandament estava ubicat a poca distancia de la boca-mina de "La Consolació", en aquest centre cridava l'atenció la gran gàbia amb ocells "canaris" i ratolins blancs de laboratori per detectar les atmosferes perilloses del interior de la mina. En la foto que s'acompanya dels anys 1954/55 es pot veure la brigada de salvament mostrant un complet equip de rescat a Fígols les Mines.

Participació de la brigada de salvament de C.B.S.A. al parc del Retiro de Madrid l'any 1954

La brigada de salvament de Fígols les Mines va anar a Madrid i a Gijón a competir amb altres brigades de la resta de l'estat. En aquest article donem a conèixer detalls de la trobada que va tindre lloc al parc del Retiro de Madrid, on la brigada de salvament de Fígols va fer un magnífic paper i aconseguí la medalla de bronze.

Segons José Cazorla Castillo, membre de la brigada de salvament i component de l'equip que va anar a Madrid fa esment dels miners que varen participar-hi; l'equip de Fígols (C.B.S.A.) estava format per: Ramon Guix Puigoriol (cap), Juan Gorriz Villanueva, Maximino Gabriel García Coucil (El Vasco), Esteve Xandri Serra i José Cazorla Castillo. La direcció de C.B.S.A. estava representada per Alfredo García Ruiz (Facultatiu en cap), Josep Marginet Fernández (Pepin) (Sindicato Nacional del Combustible) i el xofer José María.

Els components de la brigada de salvament van anar amb el taxi del Sr. Medina (Sant Corneli) que es va avariar als Monnegros (Hostal del Ciervo) i van haver de llogar un taxi de Saragossa per portar-los a Madrid; de tornada van venir en tren. Els representants de la direcció de C.B.S.A. anaven a part en cotxe particular.

A continuació, donem a conèixer, el resò que va tenir a la premsa aquest esdeveniment en el qual es pot veure, en el recull fotogràfic del diari, el cap de la brigada de salvament de Fígols el Sr. Ramon Guix i Puigoriol manipulant un dels aparells de salvament. Transcrivim el reportatge ad-

Explosión de grisú en el Retiro

junt. També incloem unes esplèndides fotos d'aquesta competició gràcies a l'arxiu de la família Marginet- Maiquez.

Explosión de grisú en el Retiro

El pasado martes, festividad de San Pedro i San Pablo, el numeroso público que circulaba por el Retiro quedo un tanto aturrido al escuchar unas fuertes detonaciones y ver cómo respetables cantidades de humo salían de unas extrañas galerías de madera levantadas en el paseo de la Chopera. Era el grisú, el temido grisú.

Pero, naturalmente, se supo pronto que aquella explosión, lo mismo que las que las sucedieron, era tan solo un pretexto para la competición organizada entre los equipos de Salvamento de Figols, Barruelos de Santillán, Puertollano, Ponferrada, Sabero, Sama de Langreo y Mieres. Nuestras fotografías reproducen varios momentos del interesante campeonato, ganado en buena lid por la brigada de Sabero.

En ellas pueden ustedes ver un aspecto de la improvisada galería en el momento de producirse la explosión; uno de los equipos deslizándose difícilmente por el estrecho entramado; los mismos hombres practicando la respiración artificial a un minero accidentado, representado en este caso por un muñeco de trapo, y otros aspectos, en fin, de este simulacro de salvamento, que reunió en el parque madrileño una buena cantidad de público, ávido de conocer de cerca, siquiera fuese en la ficción de una competición deportiva, el riesgo y el heroísmo de nuestros mineros.

Madrid el 29 de Juny de 1954

El premi rebut per haver aconseguit el tercer lloc de la competició

Medalla de Santa Bàrbara amb el corresponent certificat en qualitat de bronze lliurada al Sr. Ramon Guix Puigoriol com a cap de la brigada de salvament en representació de tots els components de l'equip de (C.B.S.A.) que van participar en la competició.

El "Sindicato Nacional del Combustible" va crear aquesta medalla en tres categories: or, plata i bronze. Per premiar la iniciativa, laboriositat i eficiència dels treballadors. Aquesta medalla s'entregava el dia de la festivitat de la Patrona dels miners.

Moments de la competició entre brigades de salvament al parc del Retiro de Madrid.

Va ser aprovada per el (Delegado Nacional de Sindicatos) Sr. Antonio Comba Sigüenza segons l'escrit nº 7.374 de 13 de juny de 1951

Agraïments

Sra. Marisa Guix Puso; A la família Marginet-Maiquez; Al Sr. José Cazorla Castillo; Al Sr. Eduard Camara Zapata

Bibliografia

GARCÍA GONZÁLEZ, Dr. Guillermo: *El Reglamento de policía minera de 1897. Archivo Historico Minero. Conferencias para los Vigilantes Mineros (Escuela de Capataces Facultativos de Minas de Mieres) 1933-1934 Sindicato Nacional del Combustible.*

SOLER Ramon i ORIOLA Josep: *Relleu fotogràfic de les mines del Berguedà.*

HAUSER D. Enrique y ARIZA D. Rafael: *Los aparatos respiratorios y los servicios de salvamento en las minas de carbon.* (Madrid 1907)

Notes

1. Cambra d'exercicis per ensinistrar el personal de salvament com la que van visitar a l'Escola de mines de Bochum. Aquesta cambra de proves estava formada de dos pisos: l'inferior estava dividida longitudinalment en dues parts que formen com dues galeries de mina, les quals comuniquen en els seus dos extrems amb el pis superior per mitjà de dos coladors amb escales.
2. Aparells d'oxigen comprimit (ò aire): en tots ells, l'oxigen es troba emmagatzemat a la pressió de 125 atmosferes en dues botelles d'acer de 1,1 lts. de capacitat cada una, que representen un contingut d'oxigen de $125 \times 1,1 \times 2 = 137,5 \times 2 = 275$ lts. d'oxigen a la pressió normal.
3. Nematògens: aparells respiratoris pel salvament en llocs envaïts per gasos irrespirables. Aquests aparells es fonamenten en el principi de regenerar l'oxigen necessari per a la respiració dels productes exhalats, filtrant-los a través d'una capa de peròxid sòdic -potàssic (KNaO₃), amb la qual cosa, al mateix temps, s'absorbeix l'àcid carbònic i el vapor d'aigua.
4. Aquests aparells consten de tres parts: (a) una mascareta amb una vora de goma i amb mires de vidre ò mica i vàlvula d'escapada; (b) un tub de goma reforçat per un filferro que pot arribar en casos extrems a 200 mts. de longitud; i (c) d'una manxa de doble efecte i regulador, que alimenta la mascareta d'aire.
5. Aquest aparell va substituir les clàssiques gàbies de fusta i filferro que tants ocells van patir les tràgiques conseqüències. Afortunadament, un exemplar d'aquestes gàbies esta exposat al Museu de les Mines de Cercs, gràcies a la donació de l'empresa "Carbones Pedraforca, S.A."

Jaume Corominas i Camp
Cèsar Gutiérrez García